

Nr 250.

Av herrar **Arrhén** och **Bondeson**, om ökat anslag till främjande av internationellt-kulturellt samarbete genom studentutbyte.

De studentstipendier, som Sverige 1938 instiftat i syfte att vidga det kulturella utbytet med utlandet, ha under pågående krig av naturliga skäl ej kunnat utgå i full omfattning. En kommande fredstid torde öppna nya möjligheter för dylika stipendiatförbindelser.

Önskvärdheten av ett vidsträckt studentutbyte torde näppeligen behöva utförligt motiveras. Förutom att en studievistelse utomlands är till gagn för studentens egen vetenskapliga utbildning och sålunda kommer samhället till godo, skapar den även ökad möjlighet att sprida kännedom om hemlandet. Studentutbytet är sålunda ett led i det kulturella samarbetet länderna emellan, som det nu mer än någonsin synes angeläget att befrämja.

Det stöd, som statsmakterna i fredstid glädjande nog begynt ge studentutbytet i form av anslag, byggde på en rad internationella överenskommelser om stipendier på ömsesidighetens grundval. Sedan tidsomständigheterna inskränkt möjligheten och lämpligheten av sådant stipendiatutbyte, beviljades för budgetåret 1940/41 ett anslag av 18 000 kronor mot budgetåret 1938/40 32 000 kronor. Då emellertid det förstnämnda beloppet visade sig otillräckligt anvisades ytterligare medel ur andra anslag. För budgetåret 1941/42 anvisades tillhoppa för sagda ändamål 21 700 kronor. För budgetåren 1942/43 och 1943/44 uppfördes anslag om 5 000 respektive 6 800 kronor, varjämte ytterligare medel anvisades.

Sveriges förenade studentkårers (SFS) tredje allmänna studentkonferens i februari 1943 uttalade att ett livligt utbyte mellan Nordens akademiker mer än någonsin vore nödvändigt i framtiden, dock icke isolerat, utan som ett led i ett allmänt politiskt och kulturellt samarbete, vilket borde sättas i samband med de internationella problemen. Med utgångspunkt från en resolution vid konferensen anhöll Svenska kommittén för nordiskt akademiskt samarbete och styrelsen för SFS, under hänvisning till det av tidsomständigheterna helt förändrade läget även på detta område, i underdånig skrivelse den 17 juni 1943, att Kungl. Maj:t måtte för budgetåret 1944/45 av riksdagen för främst nordiskt stipendiatutbyte äska samma belopp som budgetåren 1938/40 utgick för internationellt-kulturellt samarbete genom studentutbyte eller 32 000 kronor. Alternativt hemställdes, att för främjande av

nordiskt-kulturellt samarbete genom studentutbyte måtte anslås 12 000 kronor ($4 \times 2\,000 + 2 \times 2\,000$), varav 4 000 kronor — utan att reciprocitet uppställdes som villkor — till stipendier åt norska studerande i Sverige. Efter hemställan i enlighet med det senare alternativet i 1944 års statsverksproposition beviljade 1944 års riksdag ett anslag av 12 000 kronor. Sålunda utgå under löpande budgetår ånyo stipendier till norska studerande, varjämte stipendiernas belopp höjts till 2 000 kronor mot 1 700 kronor under tidigare budgetår.

Statsanslaget till stipendiatutbyte har emellertid visat sig helt otillräckligt för att i önskad mån bereda nordiska studenter studiemöjligheter i Sverige. För att möta krigstidens stegrade krav härutinnan ha de svenska studenterna fullföljt sin egen nordiska stipendiatverksamhet. Genom den s. k. Nordiska studenthjälpen, utövad av SFS:s och enskilda kårers nordiska organ, har sedan 1941 möjliggjorts uppehälle och studier i Sverige för omkring 170 finländska studenter under sammanlagt ca 17 000 dagar, för vilket ändamål över 100 000 kronor av studenttrusthållsmedel, alltså insamlade inom studentkårerna, och 31 000 kronor av donationsmedel kunnat disponeras, vartill kommer en del naturaförmåner, som kommit ifrågavarande stipendiater till del. Genom studenthjälpens försorg har, huvudsakligen under senhösten 1943, ca 140 danska studenter beretts uppehälle, för vilket ca 40 000 kronor av bland akademiker insamlade medel och 6 000 kronor av donationsmedel kunnat tagas i anspråk. Enär norska, liksom senare danska, studenter här underhållits genom respektive länders försorg, ha senare insamlingar för norska studenter avsett livsmedelshjälp i hemlandet.

Av uppenbara skäl har från studentorganisationernas sida något egentligt utbyte av stipendiater ej kunnat fullföljas förutom med Finland, där studentorganisationer sedan 1943 berett 6 svenska stipendiater möjlighet att studera under omkring två månaders tid vardera, varjämte tre nya inbjudningar nyligen utfärdats.

Möjligheterna att i fortsättningen anskaffa medel på enskild väg för en omfattande stipendiatverksamhet befaras emellertid minska med hänsyn till krigstidens återverkan på studietid och studentekonomi och med hänsyn till den insamlingströtthet, som vid ett annalkande fredsslut torde taga överhand.

Å andra sidan synas avsevärt ökade stipendiemedel bli erforderliga, när händelseutvecklingen i våra grannländer medfört allvarliga svårigheter för den högre undervisningen. Särskilt i Norge och Finland har utbildningen av akademiker blivit inställd eller starkt beskuren och akademikerna hårt decimerats av krigstjänst eller genom deportation. I Norge råder främst brist på ingenjörer, läkare, tandläkare m. fl. Flera lärosäten, som skulle fylla bristerna, äro delvis förstörda eller kunna befaras bli utsatta för förstörelse under krigets slutskede. En återupptagen verksamhet måste komma att hämmas av lärarbrist eller andra genom avbrotten vållade svårigheter,

och detta under en period, då den ackumulerade tillströmningen av nyinskrivna studenter kräver ökad kapacitet.

Med tanke på vikten av att ha tillgång till högre skolad arbetskraft vid återuppbyggnadsarbetet söker man från nämnda länders sida vidga akademikernas utbildningsmöjligheter. Det synes naturligt, att Sverige, som i fackliga och många andra avseenden erbjuder grannlandsstudenter närmast besläktade studieförhållanden, härvid bidrager så långt ske kan. Inom den akademiska samarbetskommitté, som med stöd av härvarande norska myndigheter sistlidna oktober tillsatts, har sålunda från norskt håll för svenska och danska studentrepresentanter framhållits behovet av att i Sverige, eventuellt även i Danmark, utbilda minst hundratalet teknologie, medicine, odontologie m. fl. studerande.¹ Förutom sådana nordiska studenter, som Sveriges akademiker av mer humanitära skäl bereda sig att mottaga, torde åtskilliga av dem, som redan vistas i landet, behöva kvarstanna ytterligare ett eller annat år för att kunna fullfölja de teologiska, medicinska eller andra studier, som de påbörjat efter svensk examensordning.

För att kunna tillgodose dessa önskemål från de nordiska grannländerna erfordras en avsevärd ekonomisk insats från Sveriges sida. Valutaexport för studieuppehälle utom hemlandet torde endast i ytterst begränsad utsträckning kunna äga rum i ett skede, då återuppbyggnaden kräver avsevärda statsfinansiella ansträngningar inom de olika länderna. Åtgärder för att stödja återupprättandet av grannländernas akademiska liv och underlätta nordiska studentgästers studievistelse i Sverige förberedas också inom akademiska kretsar i Sverige.

Det synes av ovan anförda skäl ytterligt angeläget att under nästkommande budgetår nordiska studentutbytesstipendier i större utsträckning än under löpande budgetår kunna ställas till förfogande från det anslag, som avsetts för det internationella studentutbytet. Beträffande dessa stipendier torde i detta sammanhang böra anföras önskvärldheten av, att sökandes studieriktning ej föreskrives äga speciell, nordisk karaktär.

Från det femte landet i Norden, Island, har sedan 1941 ingen statsstipendiat kunnat sändas till Sverige, varför anslaget för detta land indragits. Å andra sidan har från Island 1942 utfästs ett kostnadsfritt studentrum för en svensk student. Det synes angeläget, att Island, som trots politiska förändringar deklarerat sin nordiska samhörighet, så snart sig göra låter knytes närmare det nordiska kultursamarbetet även på sådant sätt, att ett statsstipendium ånyo utgår för en isländsk student i Sverige. Skulle reseförbindelserna mellan länderna ej ännu vid kommande studieårs början ha blivit fria, torde en av de 9 isländska studenter, som nu för medel från hemlandet

¹ Ehuru vissa svårigheter härvidlag yppa sig framför allt på studiebanor, där tillgången på utbildningsplatser är begränsad, så torde det få anses som ett nödvändigt krav att Sverige här gör vad det kan för att lätta den även på detta område oändligt mycket svårare situationen i de av kriget berörda länderna.

studera i Sverige, böra kunna tilldelas stipendium på sätt som innevarande år tillämpats gentemot studenter från Norge. Det synes tillfyllest, om för detta stipendium en höjning stannade vid 150 kronor, d. v. s. förutvarande 1 850 kronor ökas till i övrigt gällande 2 000 kronor, detta oaktat resekostnader kunna motivera ett än högre belopp.

En avsevärd ökning av hittills anvisade medel för här berörda ändamål torde som framgår av det anförda vara erforderlig.

Emellertid synes ävenledes frågan om stipendier till studenter från andra länder än de nordiska i detta sammanhang böra upptagas till förnyad prövning. Omständigheterna ha fört många studenter från utlandet som flyktingar till Sverige. Även för dessa studenters räkning ha avsevärda insatser från svenska akademikers sida blivit nödvändiga. Vid studentkonferensen 1943 bildades sålunda Internationella studenthjälpens rikskommitté (ISR), vari SFS äger tre representanter. Utöver 30 000 kronor, hopbragta under de första krigsåren av Uppsala lokalkommitté för International Student Service (ISS) för drygt 30 utländska studenters uppehälle, har ISR till och med november 1944 till cirka 75 balter m. fl. utbetalat 64 000 kronor. Dessutom har lokalkommittén i Lund utbetalat 28 500 kronor.

Utsikterna att i fortsättningen på privat väg anskaffa de betydande belopp, som bedömas erforderliga för bekostande av de utländska flyktingstudenternas vistelse i Sverige, bedömas som mycket små. Möjligheterna att erhålla statsmakternas stöd för denna verksamhet synas därför böra undersökas. Det förefaller därvid naturligt, att det anslag, som tidigare utgått till internationellt kulturellt samarbete genom studentutbyte tages i anspråk, då strävandena att möjliggöra studier för de utländska studenter, som av tidsomständigheterna förts till Sverige, måste sägas överensstämma med statsmakternas syfte med ifrågavarande anslag.

Även ur andra synpunkter synas här diskuterade stipendiefrågor i sin helhet redan nu böra upptagas till prövning. Visserligen torde av allt att döma något mera reguljärt studentutbyte ej bli möjligt inom den närmaste tiden. Dock böra från svensk sida förberedelser vidtagas för att snarast kunna igångsätta ifrågavarande verksamhet. Man torde kunna ifrågasätta om därvid den tidigare tillämpade principen om reciprocitet mellan Sverige och vederbörande land till en början kan tillämpas i samma utsträckning som tidigare. Att uppställa kravet på reciprocitet som villkor för stipendium beträffande länder, med vilka Sverige tidigare haft stipendieutbytesförbindelser, men vilka för närvarande sakna möjlighet att erbjuda stipendievistelse för svenska studenter, torde vara ogörligt. Även beträffande andra länder torde önskemål om utbyte föreligga, ehuru compensation för närvarande ej alltid kan ställas i utsikt. Genom att tills vidare ej tillämpa alltför rigorösa principer härvidlag kunna måhända möjligheter till nya vägar för stipendiatutbyte skapas. Reciprocitet har förr visat sig lättare att ernå, om den ej uppställts som formligt villkor för svenskt anslag. Det kan här till-

läggas, att från flera håll bland annat från U. S. A. stort intresse visats för studier i Sverige, liksom även goda utsikter föreligga för att svenska studenter i långt större utsträckning än tidigare skola kunna erhålla möjlighet till studievistelse i Amerika. I detta sammanhang torde även böra erinras om att svenska studenters studiemöjligheter utomlands även i andra avseenden förbättrats; sålunda ställer British Council numera 5 stipendier till förfogande för svenska studerande; för innevarande läsår äro för övrigt 7 stipendier utdelade.

Ett ökat antal stipendier från svensk sida torde av de här anförda anledningarna erfordras. De starkt ökade levnadskostnaderna motivera även att de nya stipendiernas belopp bringas i nivå med de för närvarande utgående, vilket skulle innebära en höjning i jämförelse med de tidigare beloppen. För studenter från de nordiska länderna borde minst ett ytterligare stipendium inrättas utöver de nu utgående sex, varvid behovet av ett stipendium för en isländsk student i första rummet synes böra beaktas. Vidare borde möjlighet ges att disponera medel alltefter behovet för antingen ytterligare nordiska studenter eller för i Sverige vistande landsflyktiga studenter överhuvudtaget. Något villkor om reciprocitet synes för närvarande icke böra fixeras, men möjligen bör företrädesrätt givas studenter från de länder, med vilka Sverige tidigare haft överenskommelse om stipendiatutbyte. Vad beloppet av denna förstärkning beträffar synes man lämpligen kunna utgå från anslagets ursprungliga storlek och med hänsyn till rådande extraordinära, ovan relaterade förhållanden, vidtaga en höjning till 40 000 kronor.

På grund av vad sålunda anförts hemställa vi,

att riksdagen under posten Åttonde huvudtiteln: Främjande av internationellt-kulturellt samarbete genom studentutbyte (s. 581) måtte höja anslaget från 12 000 till 40 000 kronor för budgetåret 1945/46.

Stockholm den 23 januari 1945.

Erik Arrhén.

Lennart Bondeson.